



## Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa

Tässä ohjeessa kuvataan, miten uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat säännökset Suomen perustuslaissa (731/1999), varhaiskasvatuslaissa (36/1973 muut. 580/2015) ja muussa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta toteutettaessa sekä mahdollisia uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia sekä niille vaihtoehtoista toimintaa järjestettäessä. Ohjeeseen sisältyvät säännösten soveltamista koskevat tulkinnat ja näkemykset perustuvat säännösten valmisteluasiakirjoissa esitettyihin sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan, ylimpien laillisuusvalvojien ja Opetushallituksen esittämiin pääsääntöisesti perusopetusta koskeviin kannanottoihin, joita voidaan soveltuvin osin noudattaa myös varhaiskasvatuksessa.

Ohjeen tarkoituksena on varmistaa sivistyksellisten ja uskonnon vapautta koskevien perusoikeuksien toteutuminen varhaiskasvatuksessa, edistää suvaitsevaisuutta ja moniarvoisuutta sekä varmistaa, että varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on uskonnollisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatuksen järjestäjät vastaavat katsomuskasvatuksen toteuttamisesta, juhlien sekä uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten ja niille vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisestä säännösten ja määräysten edellyttämällä tavalla.

Tämä ohje koskee kaikkea varhaiskasvatuslaissa säädettyä toimintaa eli päiväkotaja, perhepäivähoitoa sekä muuta varhaiskasvatusta. Ohje koskee myös erityiseen katsomukseen, kuten kristillisyyteen, perustuvaa varhaiskasvatusta.

### 1. Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa

Opetushallituksen hyväksymien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 mukaan varhaiskasvatukseen sisältyy katsomuskasvatusta, jossa yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Sitouttamattomuus tarkoittaa, että katsomuksia tarkastellaan tasaveroisina arvottomatta niitä. Lasta ei saa ohjata mihinkään katsomukseen eikä häneen saa katsomuksellisesti vaikuttaa.

Katsomuskasvatus on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kirjattuna ”Minä ja meidän yhteisömme” -oppimisen alueeseen. Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa ja heidän kanssaan pohditaan askarruttavia elämänskysymyksiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, luku 4.5)



Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa katsomuskasvatuksesta ja sen käytännön toteutuksesta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee toimia ammatillisesti katsomuksellisesti moninaisessa ympäristössä omasta katsomuksestaan riippumatta. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen ei kuulu minkään uskonnon tai katsomuksen opetusta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa seurakunta mainitaan esimerkkinä alueellisesta ja paikallisesta yhteistyötahosta. Myös muiden uskonnollisten yhteisöjen kanssa voidaan tehdä yhteistyötä. Yhteistyö tapahtuu varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyössä tulee aina huomioida lapsen etu ja toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua.

## 2. Perinteiset juhlat varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa voidaan viettää perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Varhaiskasvatuksen järjestäjät päättävät juhlista ja niiden sisällöstä. Varhaiskasvatuksessa juhlat ovat osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee lapsiryhmästä ja sen tarpeista.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa (Varhaiskasvatustilain 2 a §). Nämä tavoitteet tulee olla lähtökohtana myös juhlaperinteiden vaalimisessa ja kehittämisessä.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmiä edustavien lasten yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää, että heillä on mahdollisuus tutustua varhaiskasvatuksen juhlissa suomalaiseen kulttuuriin. Myös lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus otetaan huomioon juhlien suunnittelussa. Tässä voidaan tehdä yhteistyötä huoltajien sekä eri kieli ja kulttuuriryhmien kanssa.

Juhliin voi sisältyä joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat samalla tavoin kuin esi- ja perusopetuksessa osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena (Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp ja 2/2014 vp).

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee tiedottaa riittävän ajoissa tiedon juhlista ja muista tilaisuuksista, jotka sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä tai uskonnon harjoittamista. Tarvittaessa huoltajien kanssa voidaan sopia lasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä esimerkiksi silloin, jos huoltaja ei halua lapsen osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan. Järjestelyt, kuten lapsen poistuminen juhlatilasta osaksi aikaa, tulee toteuttaa hienotunteisesti ja mahdollisimman vähän huomiota herättävästi. Järjestelyistä sovittaessa tulee ottaa huomioon lapsen turvallisuus.

## 3. Uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin

Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat päättää, järjestetäänkö varhaiskasvatuksen yhteydessä uskonnollisia tilaisuuksia, kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia, ja uskonnollisia toimituksia, kuten ruokarukouksia.

Uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset ovat uskonnon harjoittamista. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan uskonnon ja omantunnon vapautteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen



yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Viimeksi mainitun perusteella lasta ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen, uskonnolliseen päivänavaukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen tai toimitukseen. Vapaus olla osallistumatta uskonnolliseen tilaisuuteen tai toimitukseen on riippumaton yhdyskunnan jäsenyydestä. Näin ollen myöskään tiettyyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvia ei voida velvoittaa osallistumaan asianomaisen uskonnollisen yhdyskunnan tai varhaiskasvatuksen järjestäjän itse järjestämiin uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin. Toisaalta perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta.

Uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten aikana on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vaihtoehtoista ja mielekästä toimintaa (perustuslakivaliokunta 2/2014 vp). Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla, uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin siinä tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään. Varhaiskasvatuksessa tulee huolehtia myös siitä, ettei uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä aiheudu lapselle leimautumista tai muita haitallisia seuraamuksia. Olennaista on, että lapsen huoltajalle jää todellinen ja aito vapaus valita, osallistuuko lapsi uskonnollista ainesta sisältäviin tilaisuuksiin ja toimituksiin.

Uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset tulee järjestää erillään muusta toiminnasta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee huolehtia, että vapaus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen toteutuu myös käytännössä, esimerkiksi siten, että vaihtoehtoiset tilaisuudet järjestetään fyysisesti erillään. Erityisesti varhaiskasvatuksen toiminta-ajan sisälle sijoituvia uskonnollisia tilaisuuksia ja toimituksia sekä niille vaihtoehtoista toimintaa harkittaessa tulee varmistua siitä, että niihin liittyvät käytännön järjestelyt voidaan toteuttaa siten, ettei lasten yhdenvertainen kohtelu vaarannu ja ettei leimautumista aiheudu. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on vastuu kaikkien eri toimintoihin osallistuvien lasten turvallisuudesta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi päätyä myös siihen, ettei varhaiskasvatuksen toiminta-aikana järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tehdä yhteistyötä paikallisten seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Järjestäjä voi sopia, että varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten huoltajille tiedotetaan mahdollisuudesta osallistua vapaa-aikana eri seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien järjestämiin tilaisuuksiin kuten joulun- ja kevätkirkkoon.

#### **4. Yhteistyö huoltajien kanssa ja henkilötietojen käsittely**

Huoltajien kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kunnioittaen. Huoltajan valitessa lapselleen erityiseen katsomukseen, kuten kristillisyyteen, perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Koska lapsella on huoltajan ilmoituksesta perustuslain 11 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen, huoltajille toimitettavista tiedotteista on käytävä ilmi varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävät uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset sekä niille vaihtoehtoinen toiminta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tieto uskonnollisista tilaisuuksista ja toimituksista sekä niille vaihtoehtoisesta toiminnasta saavuttaa huoltajat riittävän ajoissa.



Lapsen huoltaja ilmoittaa, osallistuuko lapsi uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin vai niille vaihtoehtoiseen toimintaan. Ilmoituksen voi tehdä kertaluonteisesti esimerkiksi varhaiskasvatukseen ilmoittaututtaessa tai tarvittaessa tapauskohtaisesti. Ilmoituksen muodon päättää varhaiskasvatuksen järjestäjä. Ilmoituksen jälkeen varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että lapsen osallistuminen uskonnolliseen tilaisuuteen tai toimitukseen taikka niille vaihtoehtoiseen toimintaan toteutuu huoltajan ilmoituksen mukaisena.

Ilmoitusten käsittelyssä varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee huomioida henkilötietolaista (523/1999) ilmenevät henkilötietojen käsittelyä ohjaavat periaatteet. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun ([EOAK/1825/2016](#)) perusteella perusopetuksen järjestäjällä oli oikeus käsitellä tilaisuuksiin ilmoittautumisiin liittyviä tietoja. Vastaavasti tietoja voidaan käsitellä myös varhaiskasvatuksessa. Henkilötietojen käsittely tulee suunnitella etukäteen ja määrittellä käsittelyn tarkoitus. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee käsitellä henkilötietoja huolellisesti ja noudattaa hyvää tietojenkäsittelytapaa henkilötietolain 5 §:ssä säädetyllä tavalla. Tarkempaa ohjeistusta henkilötietojen käsittelystä on saatavilla tietosuojavaltuutetun toimiston sivuilta ([www.tietosuoja.fi](http://www.tietosuoja.fi)).

Pääjohtaja

Olli-Pekka Heinonen

Lakimies

Sanna Haanpää

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty Opetushallituksen asianhallintajärjestelmässä.